

MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS

HÅLLBAR UTVECKLING I SKOLAN

En kvalitativ studie gällande hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat i undervisningen

IDA DANIELSSON & MICHAELA MELCHERSSON

Akademien för utbildning, kultur och kommunikation
Pedagogik
Självständigt arbete 1 för grundlärare F-3,
samhällsorienterande ämnen
Grundnivå, 15 hp.

Handledare: Ove Eriksson

Examinator: Olle Tivenius

Termin 6

År 2022

SAMMANFATTNING

Ida Danielsson & Michaela Melchersson

Hållbar utveckling i skolan

En kvalitativ studie gällande hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat i undervisningen.

Sustainable development in schools

A qualitative study regarding sustainable development with a focus on the environment and climate in teaching.

2022

Antal sidor: 32

Syftet med föreliggande studie är att fördjupa kunskapen om hur enskilda F-3-lärare arbetar med hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat i undervisningen, det vill säga i vilka undervisningssammanhang detta sker och vad undervisningen innehåller. Ansatsen är kvalitativ och perspektivet utgår från ramfaktorteorin. Resultatet antyder olika moment som undervisningen innehåller och ett flertal olika undervisningssammanhang. Slutsatsen i studien är att undervisningen sker ämnesöverskridande och utgår från händelser som uppkommer i vardagen. Undervisningen behandlar även temarbeten vid specifika tillfällen. Gällande innehållet i undervisning så består den av lärostoff som finns tillgängligt online.

Nyckelord: hållbar utveckling, skola, hållbar utveckling, miljö och klimat, undervisning hållbar utveckling

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Problemområde, syfte och forskningsfråga	1
2 Bakgrund	3
2.1 Begrepp och definitioner	3
2.2 Litteratursökning	3
3 Teoretiskt perspektiv	4
4 Metod	5
4.1 Metodologi	5
4.2 Genomförande	5
4.2.1 Urval	5
4.2.2 Datainsamling	6
4.2.3 Databearbetning	7
4.2.4 Tolkning av empiri	7
4.3 Etiska överväganden	8
5 Resultat	9
5.1 Empiri	9
5.1.1 Specifika tillfällen	9
5.1.2 Diskussioner i vardagshändelser	10
5.1.3 Ämnesöverskridande	10
5.1.4 Klimatångest	10
5.1.5 Tillgängligt lärostoff	11
5.2 Tolkning av empiri	11
5.2.1 Undervisningssammanhang	12
5.2.2 Undervisningsinnehåll	12
5.3 Resultatsammanfattning	13
6 Diskussion	15
6.1 Resultatdiskussion	15
6.1.1 Slutsats	16
6.2 Metoddiskussion	16
6.2.1 Pålitlighet och trovärdighet	16
6.3 Framtida forskningsfrågor	17
Referenser	18
Bilaga enkät	19
Bilaga missivbrev	26

1 Inledning

Under den verksamhetsförlagda utbildningen blev det synligt för oss att undervisning om hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat riskerar att glömmas bort, ske oreflekterat eller bara behandlas på specifika dagar. Miljö och klimat debatteras dagligen i media. Den numera allmängiltiga premissen är att vår planet är hotad och att alla människor som lever på jorden behöver göra ett krafttag för att bidra till att jorden ska kunna vara en dräglig plats att leva på, både nu och i framtiden. Miljö- och klimatfrågor kan därför argumenteras för att vara centrala samhällsfrågor, både på individ- och systemnivå.

Begreppet *klimat* avser det fysiska förhållandena runt omkring oss, såsom temperatur och nederbörd, medan begreppet *miljö* snarare är ett samlingsnamn för allt omkring oss, exempelvis luft och vatten. Miljö avser med andra ord de i tid och rum mer föränderliga aspekterna av vår fysiska omgivning, medan klimatet är mer statistiskt (Svenska Akademiens ordböcker, 2015). Läroplanen anger att barn redan i tidig ålder bör hållas medvetna om hur deras val och agerande kan leda till en hållbar framtid (*Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*, 2019).

Begreppet *hållbar utveckling* innefattar tre dimensioner: den ekologiska, den sociala och den ekonomiska (Globala målen, 2017). Då begreppet är brett och spänner över så olika områden kommer denna uppsats, av avgränsningsskäl, att fokusera på den ekologiska aspekten. Enligt lgr11 (*Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*, 2019) ska samhällskunskapen behandla miljöfrågor som finns i elevers vardag, exempelvis frågor som berör energi, trafik och matvaror. Eleverna ska även genom undervisningen ges förutsättningar att skapa en förståelse för aktuella samhällsfrågor som diskuteras i media och populärkultur.

Det vi därmed finner intressant att studera är hur enskilda F-3-lärare arbetar med hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat i undervisningen. En grundläggande fråga är om arbetet sker medvetet i den dagliga verksamheten eller vid utvalda tillfällen som exempelvis på specifika miljö dagar. En ytterligare fråga är vad undervisningen om hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat består av i praktiken. I enlighet med styrdokumentens syfte ska eleverna ges möjlighet att utveckla förståelse för begreppet hållbar utveckling (*Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*, 2019). Därför blir det intressant att undersöka ur ett didaktiskt perspektiv hur den hållbara utvecklingen behandlas i undervisningen.

1.1 Problemområde, syfte och forskningsfråga

Medvetenheten avseende hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat belyses i läroplanen som viktiga områden, men det framgår inte tydligt hur det ska framställas eller vad undervisningen om hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat ska behandla i praktiken och det saknas kunskap om saken.

Syftet med denna studie är att fördjupa kunskapen om hur enskilda F-3-lärare arbetar med hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat i undervisningen.

Syftet uppnås genom att följande forskningsfrågor besvaras:

1. I vilka undervisningssammanhang undervisar enskilda F-3-lärare om hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat?
2. Vad innehåller enskilda F-3-lärares undervisning om hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat?

2 Bakgrund

I detta kapitel presenteras definitioner av ett par begrepp. Därefter presenteras den forskningslitteratur som lämpar sig för teoribildningen om det studerade fenomenet.

2.1 Begrepp och definitioner

I detta avsnitt förklaras ett par begrepp som används i studien, hämtade från svenska akademins ordböcker (2015).

- **Didaktik** innebär vetenskapen om undervisningsmetodik.
- **Empiri** innebär kunskap grundad på erfarenhet och iakttagelser, i denna studie det sorterade och bearbetade materialet.

2.2 Litteratursökning

Historiskt sett har undervisning om hållbar utveckling kommit att placeras inom de naturvetenskapliga ämnena, eftersom undervisningen i fråga traditionellt har förknippats med miljöfrågor, jordens resurser och klimat. För att kunna skapa en meningsfull undervisning gällande hållbarhet med fokus på miljö och klimat krävs dock att skolan arbetar ämnesöverskridande med ämnet. Detta för att skapa mening i undervisningen då kärnan inom hållbarhetsundervisningen även innefattar samhällsfrågor om jämställdhet, politik och ekonomi. Ett sätt att arbeta mot den globala uppvärmningen anses vara att arbeta just ämnesöverskridande inom hållbarhetsundervisningen i skolan (Skolverket, 2018).

Skolans uppdrag är att genom ett miljöperspektiv ge eleverna möjlighet att ta ansvar för den miljö de själva kan påverka och att skaffa sig ett personligt förhållningssätt till övergripande och globala miljöfrågor. Undervisningen ska belysa hur samhällets funktioner och vårt sätt att leva och arbeta kan anpassas för att skapa hållbar utveckling (*Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*, 2019). I arbete med hållbar utveckling finns alltid en risk att skapa uppgivenhet hos eleverna snarare än engagemang som är syftet. Enligt tidigare forskning är ett vinnande koncept mot klimatångest att eleverna ges möjlighet att arbeta tillsammans och engagera sig i frågor (Skolverket, 2018).

Enligt Svalfors (2017) finns en viss otydlighet i läroplanen gällande begreppet hållbar utveckling och dess tre dimensioner: den ekologiska, den sociala och den ekonomiska. Detta som en effekt av att det snabbt skulle in i läroplanen. Hen betonar att begreppet hållbar utveckling är tolkningsbart gällande hur det ska framställas i undervisningen, därav tillfaller en vikt i att inta en kritisk ställning till läroplanens skrifter när det implementeras i praktiken.

3 Teoretiskt perspektiv

Ramfaktorteorin är det teoretiska perspektivet som tillämpats i studien. Teorin bygger på idén om att det både finns faktorer som läraren kan påverka i undervisningen och faktorer bortom lärarens inflytande. Exempel på ramfaktorer i skolan är tid, personal, gruppstorlek, lokaler och ekonomiska resurser (Lindström & Pennlert, 2013). Teorin grundades av Urban Dahllöf, men utvecklades senare av Ulf P Lundgren som sedermera namngav den. Efter att ha läst Lundgren (1999) valde vi att tillämpa ramfaktorteorin i studien, då utgångspunkten är att undervisning styrs av ramfaktorer. Under den verksamhetsförlagda utbildningen upptäckte vi att hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat inte verkade ha någon tydlig plats i undervisningen och därmed inte blev synlig för oss. Medvetenheten gällande ämnet belyses i läroplanen som viktigt, men det framgår inte tydligt hur eller vad undervisningen om hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat ska behandla i praktiken (Skolverket, 2019).

De ovannämnda ramfaktorerna kan kategoriseras på olika sätt och för att göra det mer begripligt delar vi in ramfaktorerna i två huvudgrupper. Den ena gruppen avser de yttre ramfaktorerna som omfattar det som ligger mer avlägset från den konkreta undervisningen, det vill säga de samhällliga, politiska och juridiska faktorerna som har påverkat hur styrdokumentet utformats (Öberg, 2019). Exempel på sådana ramfaktorer avser elevgruppens storlek, vilket kan handla om hur mycket tid och möjlighet lärare har att lägga på varje enskild elev. De ekonomiska resurserna är även det ramfaktorer bortom lärarens inflytande som påverkar exempelvis undervisning och möjligheterna till att köpa läromedel och anställa personal (Lundgren, 1999).

Den andra huvudgruppen är de inre ramfaktorerna som påverkar den dagliga verksamheten och avser elever och lärare. Exempel på en ramfaktor som lärare kan ha visst inflytande på är tiden, det vill säga schemats utformning och längden på lektionspassen. Detta sammantaget betyder att både de inre och yttre ramfaktorerna påverkar och går in i varandra (Öberg, 2019).

Ramfaktorperspektivet är beskrivet av Joakim Öberg i hans studie *Samhällskunskap från styrdokument till undervisning: Tjugo lärare ramar in vad som påverkar deras praktik*, där han med stöd av perspektivet beskriver hur samhällskunskapen påverkas av förändringar som sker i samhället, exempelvis hur den påverkas av globaliseringen. Han menar även att samhällskunskapen som ämne i läroplanen är svagare avgränsat än i vissa andra ämnen som till exempel matematik, och kan därmed upplevas mer tolkningsbart utifrån den enskilde läraren. Öberg (2019) skriver att han använder ramfaktorteorin mer som Lundgren beskriver den, det vill säga att den ses som ett tankeverktyg snarare än en fullvärdig teori. Sammantaget kan det konstateras att ramfaktorer kan vara allt som påverkar undervisningen, exempelvis lärarens egna intressen eller styrdokument.

4 Metod

I detta kapitel presenteras det som har med metod att göra. Metodologin beskrivs i den första delen 4.1. I avsnitt 4.2 kommer genomförandet av datainsamlingen och urval att presenteras. I det sista avsnittet 4.3 forskningsetik redovisas hur det forskningsetiska principerna tillämpats.

4.1 Metodologi

Studien syftar till att fördjupa kunskapen om hur undervisning gällande hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat gestaltas och vad den innehåller i de tidiga skolåren. Efter att ha läst Denscombe (2018) valde vi att använda enkätfrågor som datainsamlingsmetod, eftersom metoden antas kunna nå ut till fler lärare än vad exempelvis intervjuer hade gjort. En förhoppning var även att erhålla mer sanningsenliga svar, då lärarna gavs möjlighet att svara konfidentiellt och inte hade någon relation till oss. Vi kunde inte heller se respondenternas identiteter. Frågorna i enkäten var utformade med svarsalternativ som bestod av sex stycken öppna frågor med fri text, och åtta så kallade slutna frågor som hade fasta svarsalternativ. Anledningen till att vi inte enbart använde oss av fritextfrågor var för att undvika risken att respondenten blev utmattad (Denscombe, 2018).

4.2 Genomförande

Detta avsnitt formas utifrån metodologin och samspelar med urvalet. I kommande avsnitt beskriver vi de urval, datainsamling och den forskningsetik som präglat studien.

4.2.1 Urval

Urvalet i undersökningen bestod av respondenter med olika erfarenheter, kön och ålder. Detta eftersom enkäten publicerades i en Facebookgrupp benämnd *Årskurs F-3 tips och idéer (endast för pedagoger och studenter)*, med ca 38 tusen medlemmar bestående av F-3-lärare och lärarstudenter över hela landet. Urvalet av respondenterna antas därmed var lärare i blandade årskurser på lågstadiet. Den specifika Facebookgruppen valdes för att vi ansåg att medlemmarna dels kunde bidra till en fyllig datamängd och samtidigt nå ut till fler lärare, dels bidra till en hög svarsfrekvens. Trots att det inte fanns någon garanti för att medlemmarna var utbildade lärare ansåg vi Facebookgruppen som lämplig. Detta eftersom det är rimligt att anta att intresset för ett medlemskap i en grupp vars syfte har fokus på undervisning inte föreligger för andra personer än just lärare.

Att svara på enkätfrågor kräver en mental ansträngning av respondenten vilket mynnar ut i att så få frågor som möjligt bör användas i en enkätundersökning (Denscombe, 2018). Därav valde vi noggrant ut fjorton frågor som undersökningen innehöll.

Eftersom konfidentialitet stärker studiens trovärdighet var respondenterna väl informerade om att deras identitet inte skulle avslöjas (Tivenius, 2015). Totalt fick vi svar från 23 respondenter efter att ha publicerat enkäten vid tre olika tillfällen i Facebookgruppen.

4.2.2 Datainsamling

Enkäten lades ut på Facebook i en sluten grupp tillägnad F-3-lärare och lärarstudenter. En sluten Facebookgrupp är en grupp som är sökbar, där vem som helst kan ansöka om medlemskap. Gruppens information och innehåll visas dock bara för medlemmarna och man behöver svara på frågor om sin sysselsättning för att bli accepterad och få tillgång att gå med i gruppen.

Datainsamlingsmetoden som användes var både öppna och slutna enkätfrågor som publicerades digitalt i en sluten Facebookgrupp. Det var öppna frågor som inte hade något givet svarsalternativ och slutna frågor som hade flera svarsalternativ. Detta för att få en så detaljrik datamängd som möjligt, samtidigt som vi ville underlätta för respondenterna att svara på ett så smidigt sätt som möjligt. Alla frågorna i enkäten var frivilliga, det vill säga att ingen av frågorna var obligatoriska för att fortsätta undersökningen. En fördel med webbaserade enkätfrågor är att det underlättar tillgängligheten och kan nå ut till fler. Det kan även generera en mängd data för en liten kostnad vad det gäller material, pengar och tid. En annan fördel avser lättheten i att arrangera självadministrerade enkätfrågor framför exempelvis personliga intervjuer, eftersom respondenterna själva kan välja när de vill och har tid att svara på frågorna (Denscombe, 2018). En nackdel med enkätfrågor är dock att det inte ges utrymme till några större möjligheter att tyda sanningshalten i respondenternas svar. Vilket kan handla om att tolka tonläge och ansiktsuttryck. Respondenterna kan även uppleva en enkät som begränsande och bli frustrerade vilket kan mynna ut i att färdigställandet av enkäten uteblir (Denscombe, 2018).

Enkäten började med två bakgrundsfrågor som handlade om respondentens arbetsplats och antal verksamma år i yrket. Dessa frågor var utformade med svarsalternativ. Därutöver var sex frågor utformade på så sätt att respondenterna svarade genom att klicka i ett av flera svarsalternativ, så kallade slutna frågor och sex stycken öppna frågor där de fick skriva fri text. Totalt innehöll enkäten 14 frågor som uppskattades ta ca tio minuter att svara på.

Vid framtagningen av de frågor som användes i enkäten lades fokus på att undvika att vinkla eller lägga in egna värderingar i frågeställningarna vilket kan vara en svår avvägning vid just enkätundersökningar (Denscombe, 2018). Det tydliggjordes även i missivbrevet, se bilaga Missivbrev, som lades ut i samband med enkäten, att deltagandet var konfidentiellt. Ett missivbrev är den information som förklarar vilken verksamhet som står bakom enkäten, dess syfte och innehåll, och vad undersökningens resultat kommer användas till. Att deltagandet är konfidentiellt bidrar till att stärka studiens trovärdighet (Tivenius, 2015). Inte ens vi som mottog

informationen kunde se deltagarnas namn eller identitet. Enkätfrågorna visas i bilaga Enkät.

4.2.3 Databearbetning

Datan talar till oss som analytiker vilket genererar empiri (Tivenius, 2015). Med denna utgångspunkt gick vi gemensamt igenom materialet och började databearbetningen. Vi sammanställde svaren från de sex frågorna med fritext från enkäten i ett dokument för att få en överblick. Av dessa skapade vi numrerade utsagor för att lättare kunna kategorisera dem. Totalt blev det 129 utsagor som bestod av en till tre meningar. Därefter tog vi fram nyckelord som sammanfattade varje utsaga. Vi läste svaren på enkätfrågorna om och om igen för att säkerställa att innebörden för oss var glasklar. Fortsättningsvis i processen med de öppna enkätfrågorna lät vi nyckelorden forma olika kategorier och gav dessa en kategorikod. Rent konkret arbetade vi utifrån utsagorna fram två kolumner, den första kolumnen innehöll nyckelord som sammanfattade utsagorna, den andra kolumnen innehöll kategorikoder som utformades efter nyckelorden. Kategorikoderna landade slutligen i fem sammanfattande kategorier *Specifika tillfällen*, *Diskussioner i vardagshändelser*, *Ämnesöverskridande*, *Klimatångest* och *Tillgängligt lärostoff*. Nedanstående exempel visar på hur vi arbetat med ett par delar av kategorin *Diskussioner i vardagshändelser*.

- Utsaga 1: ”När elever frågar om klimat-/miljörelaterade frågor till exempel varför man inte ska skräppa ner eller varför vi har en matavfallspåse osv”. Nyckelord: undervisningen sker när elever visar intresse för en företeelse. Kategorikod: diskussioner i vardagshändelser.
- Utsaga 2: ”Vi hittar någonting ute, då pratar vi om nedskräpning/vad kan man göra i stället/vilka alternativ finns till just den prylen/vart ska den nu?” Nyckelord: diskussion utomhus då något dyker upp. Kategorikod: diskussioner i vardagshändelser.

4.2.4 Tolkning av empiri

Vi har försökt att förstå och förklara empirins olika kategorier för att tilldela dem mening med stöd av det teoretiska perspektivet, i syfte att kunna besvara forskningsfrågorna. En bärande princip vid tolkningsprocessen var även att uppfylla de tre sanningskriterierna. Det första kriteriet är rimlighetskriteriet, vilket handlar om ifall tolkningen är realistisk. Det andra är koherensskriteriet, de vill säga att vår tolkning stämmer överens med det som framkommer i empirin och inte är motsägelsefullt. Det sista sanningskriteriet är korrespondensskriteriet som handlar om att resultatet är framskrivet på samma allmänna abstraktionsnivå som bakgrundslitteraturen och därmed kan korrespondera med detta. Tack vare det teoretiska perspektivet och med hjälp av teorins närvaro under tolkningsprocessen skapas en distans från såväl oss själva som tolkare som empirin (Tivenius 2015).

Studiens båda forskningsfrågor besvaras av empirin, men för att säkerhetsställa att våra egna åsikter, erfarenheter, fördomar och normer inte speglar resultatet använder vi ramfaktorperspektivet som stöd.

4.3 Etiska överväganden

Gällande forskningsetiken har vi följt de fyra forskningsetiska kraven, *informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet* som kortfattat innebär att deltagandet är frivilligt, hanteras konfidentiellt och att svaren endast används till denna uppsats (Tivenius, 2015). Studien har genomgående präglats av Vetenskapsrådets (2011) etiska principer gällande forskning för att kunna hålla en god kvalitet på studien.

5 Resultat

I detta kapitel beskrivs först 5.1 empiri vilket utgörs av de fem kategorier som sorteringen av den insamlade datan har genererat. Sedan tolkar vi empirin i avsnitt 5.2. I avsnitt 5.3 resultatsammanfattningen presenterar vi svaret på forskningsfrågorna.

5.1 Empiri

I kommande fem avsnitt beskrivs den kvalitativa empirin som utgörs av fem kategorier *Specifika tillfällen*, *Diskussioner i vardagshändelser*, *Ämnesöverskridande*, *Klimatångest* och *Tillgängligt lärostoff*. Kategorierna består av det som kan utläsas och förstås i inställning och attityd från de 129 utsagorna som omfattar studiens empiri.

5.1.1 Specifika tillfällen

Undervisning gällande hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat sker bland annat vid utvalda specifika tillfällen.

Det sker både dagligen och vid specifika tillfällen. Då vid arbete om just miljön.

Miljödagar har fokus på avfall, återvinning och återbruk.

Vi har miljödagar med schemabrytande på skolan. 2 ggr/ år. Då är det fokus på avfall, återvinning och återbruk.

Skräpplockardagar som en del i arbetet med hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat förekommer frekvent.

Globala målen i FN. Skräpplockardag.

Undervisning gällande hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat sker i form av temaarbete vid specifika tillfällen med olika inslag.

Temaarbete varje läsår med filmer, diskussioner, spel, sång mm.

Projektform som en förekommande variant kopplad till temaarbete.

Vi arbetar i projektform. Hållbar utveckling är ett projekt om 3 timmar i veckan vid två tillfällen per år på två respektive sju veckor..

Hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat i samband med temaarbeten om världen är en ingång i fenomenet.

T ex vid teman som handlar om världen.

5.1.2 Diskussioner i vardagshändelser

Undervisning gällande hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat sker vid diskussioner i vardagshändelser.

I samband med att man kollar på lilla aktuellt eller öppna diskussioner i samband med aktuella händelser i vardagen.

Under skollunchen diskuteras matavfall, hur mycket respektive vad man äter.

När vi äter lunch pratar vi om hur mycket mat man tar, att vi inte kastar mat i onödan, att vi äter mer vegetariskt och så vidare.

Att få tillgång till nödvändigt material för undervisning och skolarbete är till stor del en självklarhet i svensk skola. Att diskutera hållbar utveckling med fokus på klimat vid en situation där material tilldelas eleverna kan ses som en vardagshändelse i skolan.

Eller när vi får nya pennor, sudd och så vidare. Att vi är rädda om sakerna då det är klimatsmart.

Undervisning gällande hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat sker vid diskussioner i vardagshändelser och anses ske naturligt utan svårigheter.

Ser inga direkta svårigheter, pratar ofta ibland planerat, ibland utifrån en händelse i vardagen om vår miljö och vårt klimat. Det är lätt att komma in på samtal kring just klimat och miljö upplever jag. Mycket då jag själv tycker det är så otroligt viktigt, lättare då att det blir inslag kring det mer ofta.

Undervisning i ämnet sker då elever har funderingar som berör miljö och klimat.

När elever frågar om klimat- /miljörelaterade frågor t.ex. varför man inte ska skräpa ner eller varför vi har en matavfallspåse osv.

5.1.3 Ämnesöverskridande

Undervisning gällande hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat sker ämnesöverskridande.

Annars ingår hållbar utveckling och fokus på miljön i många lektioner på SO, NO och teknik.

Undervisningen sker ämnesöverskridande, men även när det kommer upp till samtal.

I SO, men även hela tiden när det kommer på tal.

5.1.4 Klimatångest

En svårighet gällande undervisning med fokus på miljö och klimat kan vara att inte ge eleverna klimatångest.

Svårt att inte skrämna eleverna och samtidigt få dem att förstå allvaret.

Det finns en rädsla för att ämnet ska skrämna eleverna.

Att det kan vara skrämmande för barnen.

Det finns en svårighet i att hitta en bra balans i undervisningen.

Att hålla informationen och arbetet på en lagom nivå. Informera, reflektera men utan att skapa alldeles för mycket klimatångest.

5.1.5 Tillgängligt lärostoff

Undervisningsinnehållet som behandlar hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat finns tillgängliga på olika internetsidor för lärares förfogande.

Grön flagg, håll Sverige rent, material från olika sidor som skapat material som vi använder, ur.se har filmer som vi ser på och sedan diskuterar kring.

Undervisningen innehåller lärostoff som finns tillgängligt på internet. Materialet och metoderna omformuleras sedan i syfte att passa den aktuella klassen.

Det finns olika sidor på nätet, allt ifrån kommuners hemsidor till Naturskyddsföreningens. Man får googla och leta för att sedan klippa ihop det så det passar ens egna grupp.

Innehållet i undervisningen utgår från befintligt material och sedan bearbetats det för att anpassa den aktuella elevgruppen.

Jag har skapat allt mitt material på notebook, jag har hittat material som jag gjort om för att passa min lågstadiegrupp på särskolan.

Undervisningsmaterialet skapas utifrån relevant media som finns att tillgå.

Jag har utgått från filmer och fakta för barn och även för vuxna, skapat eget material.

Undervisningen innehåller material som finns tillgängligt på internet.

Mycket gratismaterial finns att tillgå både digitalt och nedladdningsbara planeringar och arbetsmaterial. Från Gratis i skolan, Naturvårdsverket bl.a.

5.2 Tolkning av empiri

De fem kategorierna *Specifika tillfällen*, *Diskussioner i vardagshändelser*, *Ämnesöverskridande*, *Klimatångest*, *Tillgängligt lärostoff* utgör den empiri som

används för att besvara forskningsfrågorna. Vi använder oss av ramfaktorteorin som stöd för detta syfte.

5.2.1 Undervisningssammanhang

Studiens första forskningsfråga lyder: *I vilka undervisningssammanhang undervisar enskilda F-3-lärare om hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat?* Empirin i studien svarar på frågan i sig. I empirin framkom det att de undervisningssammanhang som enskilda F-3-lärare i studien undervisar och verkar i gällande hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat handlar om specifika tillfällen och diskussioner i vardagshändelser. Det framkommer även att de arbetar ämnesöverskridande, det vill säga att undervisning genom två eller flera ämnen studeras och presenteras under ett gemensamt sammanhang. Gällande kategorin *specifika tillfällen* framkommer det att undervisning i ämnet gärna sker i form av temaarbeten och vid tillfällen som exempelvis miljödagar och skräpplockardagar.

En faktor i kategorin *diskussioner i vardagshändelser* är att undervisningen avseende hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat sker mer spontant i olika situationer i skolan och inte direkt verkar bottna i någon didaktisk planering. Undervisningssammanhangen varierar därför och kan anses ske oreflekterat. Attityden verkar vara att det finns inslag i undervisningen med fokus på miljö och klimat hela tiden i skolan, och inte bara under lektionen, utan även vid lunchen, på rasten eller i trapphuset. Ämnet går att beröra när som helst under en skoldag. Belyst av ramfaktorteorin innebär detta att integrera miljöundervisningen med annan undervisning för att få ihop det inom givna ramar.

5.2.2 Undervisningsinnehåll

Med stöd av det teoretiska perspektivet söker vi svar på studiens andra forskningsfråga som lyder: *Vad innehåller enskilda F-3-lärares undervisning om hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat?* Där framkom det i empirin att undervisningen för enskilda F-3-lärare i studien består av de delar som presenteras i kategorierna: *Specifika tillfällen, diskussioner i vardagshändelser, tillgängligt lärostoff och klimatångest*. Det lärostoff som undervisningen innehöll var främst hämtat från nätet både i form av färdigt material och sådant som omarbetats av lärarna själva för att passa eleverna och den aktuella klassen. Det fanns även en viss oro och problematik angående vad innehållet i undervisningen skulle behandla för att dels göra eleverna medvetna, dels samtidigt inte skapa klimatångest. I övrigt antyder empirin att hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat främst behandlas vid specifika tillfällen som miljödagar och när det kommer på tal, snarare än ur en didaktisk planering.

Utifrån det teoretiska perspektivet verkar *tiden* till att hinna skapa en didaktisk planering och ett lämpligt undervisningsinnehåll vara begränsat. Det framgår även i empirin att läroplanens otydlighet i hållbar utveckling som ämne i skolan leder till viss osäkerhet hos lärarna. Hur mycket tid de ska avvara området och vad som ska

behandlas. Att disponera tiden i läraryrket är hela tiden en avvägning, lyfts något in, måste något annat bort. Det handlar även om att vara en problemlösare och se möjligheter snarare än hinder.

5.3 Resultatsammanfattning

Kategoriseringen av den kvalitativa datan som bestod av 129 utsagor från 23 respondenter genomfördes i flera steg och landade sedan i de fem kategorierna; *Specifika tillfällen*, *Diskussioner i vardagshändelser*, *Ämnesöverskridande*, *Klimatångest* och *Tillgängligt lärostoff*.

Kategorin *Specifika tillfällen* belyser att undervisning om hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat ofta kan komma att ske vid speciella tillfällen som skräpplockardagar och miljödaggar. Även i form av temaarbete/projektform. *Diskussioner i vardagshändelser* belyser att det ofta sker naturligt och samtalas om när det kommer upp i olika kontexter i skolan. Diskussionerna och samtalen som framkommer verkar dock ske mer generellt och oreflekterat från lärarna i studien, utan vidare tanke på att det främjar undervisning för den hållbara utvecklingen med fokus på miljö och klimat. Kategorin *Ämnesöverskridande* sammanfattar att arbetet med hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat berörs inom flera av skolans ämnen och att undervisningen genom två eller flera ämnen studeras och presenteras under ett gemensamt sammanhang. Kategori *Klimatångest* färgar innehållet i undervisningen och beskriver därigenom en rädsla att skapa klimatångest hos eleverna. Kategorin *Tillgängligt lärostoff* sammanfattar att det material som används i undervisningen till stor del finns att tillgå på olika internetsidor. Det handlar om att lärare själva får söka upp material och sedan i olika omfattningar anpassa det efter sin grupp.

Studiens resultat visar gällande första forskningsfrågan på att enskilda F-3-lärare undervisar vid specifika tillfällen som vid temaarbete och under speciella miljödaggar, i samtal och diskussioner i vardagshändelser och ämnesöverskridande. Samtidigt verkar det som att undervisningen kan komma att ske oreflekterat, eftersom hållbar utveckling inte har en tydlig plats inom ett specifikt ämne, såsom exempelvis att räkna addition oftast genomförs under matematiklektionen. Detta kan bero på att begreppet hållbar utveckling innefattar tre dimensioner: den ekologiska, den sociala och den ekonomiska (Globala målen, 2017) vilket inte framgår i läroplanen och därför kan det bli svårt att tolka och förstå i vilka undervisningssammanhang som området bör behandlas.

Studiens resultat visar gällande andra forskningsfrågan att enskilda F-3-lärares undervisning om hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat till stor del innehåller lärostoff som finns tillgängligt på nätet. Materialet och metoderna uppges användas både som de är och i bearbetad form, där läraren anpassar lärostoffet till sin grupp och utifrån det skapar sitt eget material. Det kan handla om material från rörelser som *Håll Sverige rent* där det finns framtaget material till lärares förfogande eller filmer som är hämtade via exempelvis UR play.

Kategorierna tolkades utifrån ett ramfaktorteori perspektiv och därvid besvaras forskningsfrågorna. Utifrån detta tyder vi det som att enskilda F-3-lärare till viss del är begränsade av ramfaktorer som tid och tillgång till material. Tiden för undervisning och tillgången till material inom hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat är något som framkommer i studien som ett hinder. Majoriteten av lärarna anser att det material inom området hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat som finns är begränsat. Detta kan ha inverkan på undervisningen då det är tidskrävande att själv leta fram godtyckligt material. Även att det ska finnas utrymme till att få in hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat i undervisningen. Det framkommer att den ordinarie undervisningen mest verkar bestå av diskussioner om händelser i vardagen och inte innefattas av någon tydlig didaktisk planering. Något vi tolkar som en aning oreflekterat.

6 Diskussion

I detta kapitel presenteras en diskussion om resultatet av studien. Diskussionen leder fram till en slutsats. I kapitlet presenteras även ett avsnitt om metoddiskussion och avslutningsvis ett avsnitt om framtida forskningsfrågor.

6.1 Resultatdiskussion

Resultatet antyder att enskilda F-3-lärare anser att undervisning gällande hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat är viktigt. Det verkar dock inte finnas någon tydlig didaktisk planering gällande hur ämnet ska undervisas eller vad det ska bestå av i praktiken. Det verkar ofta ske oreflekterat genom att något händer i vardagen och då för lärarna upp det på tal och spinner vidare på ämnet. Kanske är det för att lärarna inte har tid att planera undervisningen i ämnet eller helt enkelt saknar kunskap om ämnets innebörd och betydelse. Just tiden, att hinna med, är något som framstår som ett hinder. En annan svårighet var vad undervisningen skulle behandla. En aspekt av det studerade fenomenet som vi identifierat var lärares rädsla för att eleverna skulle få klimatångest.

Området är komplext, och bara begreppsförståelsen av ordet *hållbar utveckling* kan ställa till det, eftersom det innefattar tre dimensioner: den ekologiska, den sociala och den ekonomiska (Globala målen, 2017), vilket kan uppfattas olika från person till person. Detta medför att undervisningsinnehållet avseende hållbar utveckling tenderar att variera och trots att medvetenheten av begreppet belyses i läroplanen framgår det inte tydligt hur eller vad undervisningen ska behandla i praktiken (Skolverket, 2019). Delar av studiens resultat tyder på att lärare snarare använder klimatet som argument för att barnen ska vara rädda och tacksamma om sakerna de får i skolan, exempelvis mat, penna och sudd osv, vilket inte direkt bottenar i någon didaktisk reflektion utan antas ske mer oreflekterat.

Läroplanens otydlighet i ämnet hållbar utveckling kan ses som en bidragande faktor till de delade uppfattningarna av hur ämnet ska behandlas i undervisningen som resultatet antydde. Det kan även vara en bidragande faktor till att innehållet och undervisningen skedde mer spontant och oreflekterat, eftersom det inte finns någon tydlig riktlinje. Det kan å ena sidan vara problematiskt att undervisningen inte har någon didaktisk planering, eftersom det kan medföra större risk att ämnet blir spretigt, ostrukturerat eller uteblir helt. Å andra sidan kan det bidra till att undervisningen fokuserar på det som eleverna faktiskt är intresserade av och funderar på. Det kan även skapa en lätthet i ämnet som inte gör det så allvarstyngt och mynnar ut i klimatångest.

Resultatet av studien antyder att lärarna säger att de arbetar med hållbar utveckling och att det är viktigt. Trots det verkar lärarna ha olika uppfattningar om vad begreppet betyder och hur innehållet och undervisningssammanhangen ska se ut. Det framgår att vissa lärare i studien säger att de främst arbetar med hållbar

utveckling vid specifika tillfällen genom exempelvis temaarbeten. Andra menar att det arbetar ämnesöverskridande. Sammantaget kan det dock uppfattas ottydligt vad begreppet hållbar utveckling betyder och även skillnaden av begreppet miljö och klimat. Denna ottydlighet kan å ena sidan ha orsakats av enkätens utformning, och att respondenterna själva läste frågorna och sedan svarade. Å andra sidan kan det handla om lärarnas olika uppfattningar av begreppens innebörd och betydelse. Den tvetydiga uppfattningen av begreppen kan utmynna i den varierade undervisningen lärarna emellan inom området hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat.

6.1.1 Slutsats

Slutsatsen av den föregående resultatdiskussionen är att lärare verkar arbeta ämnesöverskridande med hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat. De verkar även behandla ämnet genom diskussioner om händelser som uppkommer i vardagen. Även vid temaarbete och vid specifika tillfällen som miljödagrar. En svårighet med ämnet är att undvika att överföra klimatångest till eleverna. Det vill säga att hitta en god balans mellan att göra eleverna medvetenhet och samtidigt inte skapa klimatångest.

Lärostoffet i ämnet som finns att tillgå upplevs ofta av lärare som begränsat. Det innehåll som undervisningen till stor del består av är lärostoff som finns tillgängligt online. Det tillgängliga materialet som används anpassas i olika utsträckning av lärarna för att fungera i deras klass. Trots att området i läroplanen lyfts fram som viktigt, är det svårt att tyda innebörden av vad undervisningen ska omfatta och i vilka undervisningssammanhang det bör förekomma.

6.2 Metoddiskussion

Studiens datainsamlingsmetod var kvalitativa enkätfrågor. Vi ansåg metoden som lämplig för att kunna nå ut till fler lärare än vad exempelvis en intervju hade gjort. Ett annat motiv var en förhoppning om mer sanningsenliga svar då respondenterna både svarade konfidentiellt och inte hade någon relation till oss. I efterhand tänker vi att studien hade blivit mer informativ om vi hade använt oss av kvalitativa intervjuer istället då vi hade kunnat ställa följdfrågor baserat på respondenternas svar.

6.2.1 Pålitlighet och trovärdighet

Studien är förankrad i forskningslitteratur. Enkätfrågorna vi utformade var både öppna och slutet formulerade och har därmed genererat i relativt fyllig data. Respondenternas identitet förblev anonyma även för oss som genomförde studien. Sanningskriterierna är uppfyllda. Det teoretiska perspektivet var lämpligt att använda i studien, eftersom det hjälpte oss att tolka, förstå och värdera det som framkom i undersökningen.

6.3 Framtida forskningsfrågor

Studiens resultat mynnar ut i fler intressanta frågor att studera, exempelvis hur hållbar utveckling med fokus på någon av det andra två dimensionerna: den sociala och den ekonomiska skulle landa i. Vilka ämnen som får ta plats och ges utrymme i skolan.

Referenser

- Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Studentlitteratur.
- Globala målen. (2017, 4 oktober). *Vad betyder hållbar utveckling?*.
<https://www.globalamalen.se/fragor-och-svar/vad-betyder-hallbar-utveckling/>
- Lindström, G. & Pennlert, L. Å. (2013). *Undervisning i teori och praktik* (5. Uppl. ed.). Fundo Förlag.
- Lundgren, U. P. (1999). Ramfaktorteori och praktisk utbildningsplanering. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 4(1), 31–41. ISSN 1401–6788.
- Skolverket (2019). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: Reviderad 2019*. Skolverket.
<https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr11-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet>
- Skolverket, Caiman, C., Hasslöf, H., Lundegård, I., Malmberg, C. & Urbas, A. (2018). *Hela skolan för hållbar utveckling*. Hämtad 2021-12-08 från <http://hh.diva-portal.org/smash/get/diva2:1262787/FULLTEXT01>
- Svenska akademiens ordböcker (2015). Hämtad från 2021-12-28 från <https://svenska.se/saol/?sok=&pz=1>
- Svalfors, U. (2017). Education for Sustainable Development and Multidimensional Implementation. A Study of Implementations of Sustainable Development in Education with the Curriculum of Upper Secondary School in Sweden as an Example. *Discourse and Communication for Sustainable Education*, 8(2), 114–126. <https://doi.org/10.1515/dcse-2017-0020>
- Tivenius, O. (2015). *Uppsatsens inre liv*. Studentlitteratur.
- Öberg, J. (2019). *Samhällskunskap från styrdokument till undervisning: tjugo lärare ramar in vad som påverkar deras praktik*. (School of Education and Communication, Dissertation Series No. 035). [Doktorsavhandling, Jönköpings universitet]. Hämtad från: http://hj.diva-portal.org/smash/get/diva2:1306305/FULLTEXT01.pdf?fbclid=IwARoCS7wdp_hS66wFk-oe15y2cozU8xwUSDS4ZjYTW_isI7yeSn274-58tUdI

Bilaga enkät

Enkät om hållbar utveckling i undervisningen med fokus på miljö och klimat

Tack för att du tar dig tid att svara på enkäten, det uppskattas av oss.

Hur länge har du arbetat som verksam lärare?

- Är på mitt första år
 - 1-5 år
 - 5-10 år
 - 10-20 år
 - Mer än 20 år
 - Annat ...
-

Är din huvudman kommunal eller privat?

- Kommunal
- Privat

Hur ofta undervisar du om hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat under

- Aldrig
 - En gång i månaden
 - Ett par tillfällen i månaden
 - Vid ett tillfälle i veckan
 - Varje dag
-

Sker det i den dagliga verksamheten eller vid specifika

- Det sker vid specifika tillfällen
- Det sker i den dagliga verksamheten

Om det sker vid specifika tillfällen, beskriv utförligare i vilket sammanhang

Lång svarstext

.....

Om det sker i den dagliga verksamheten, ge exempel på hur en lärandesituation

Lång svarstext

.....

I vilket ämne undervisar du om hållbar utveckling med fokus på miljö

Kort svarstext

.....

Arbetar du ämnesöverskridande med hållbar utveckling med fokus på miljö

- Aldrig
- Någon gång i månaden
- Ett par tillfällen i månaden
- Vid ett tillfälle i veckan
- Varje dag

Vad innebär begreppet hållbar utveckling utifrån miljö- och

Lång svarstext

Vad anser du kan skapa svårigheter eller möjligheter med hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat i undervisningen?

Lång svarstext

Anser du att det finns tillgång till litteratur som främjar din undervisning inom hållbar utveckling utifrån ett miljö- och klimatperspektiv?

- Nej
- Ja
- Det finns men utbudet är begränsat

Har du hittat eller skapat något specifikt material eller lärostoff som du använder i undervisningen av hållbar utveckling med fokus på miljön och klimat? Isåfall vad?

Lång svarstext

.....

Har du pratat med eleverna om begreppets betydelse?

- Nej
 - Jag har nämnt det (exempelvis vid introduktion)
 - Ja
-

Hur viktigt tycker du att hållbar utveckling är i

- Inte viktigt alls
 - Inte så viktigt
 - Ganska viktigt
 - Viktigt
 - Mycket viktigt
-

Tack för ditt deltagande. Vi uppskattar din medverkan. Ha en

Bilaga missivbrev

Hej vi är två lärarstudenter som heter Ida Danielsson och Michaela Melchersson. Just nu går vi sjätte terminen på grundlärarprogrammet F-3 på Mälardalens högskola och ska skriva vårt självständiga arbete i form av en uppsats. Ämnet för studien är hållbar utveckling med fokus på miljö och klimat och hur det gestaltas i undervisningen. Vi önskar därmed nå dig som verksam lärare på lågstadiet för att svara på en enkät som beräknas ta ca 10 min.

Enkäterna kommer att analyseras och sedan presenteras i form av en uppsats vid Mälardalens högskola som i sin slutversion läggs ut på databasen DiVA. Ditt deltagande kommer vara konfidentiellt och inte avslöjas i någon del av studien. Materialet från enkäterna kommer sedan att raderas när uppsatsen är färdigställd.

Vi nås via mejl på följande adresser:

Eskilstuna, Ida Danielsson, ids19001@student.mdh.se

Katrineholm, Michaela Melchersson, mmn19004@student.mdh.se

Handledare Ove Eriksson, ove.eriksson@mdh.se